

Jókai kevés népi alakot teremt ebben a regényben, mégis van már néhány húsból és vérből való népi figurája. Ilyen a derék Bíró Gergely, a ravasz és elszánt székely, aki mindenáron eljuttatja Aranka levelét Feriz béghez, majd a halálos ítéletet tartalmazó levelet visszatartja. Ebben az ábrázolásban még érezzük a patriarkális népiesség hatását, mert hiányzik a népi alak öntudatos, határozott magatartása, mégis előremutat »Pát úr« és Kampós uram felé.

Ilyen figura az elégedetlenkedő székely is, aki Magyarai uram prédikációját használja fel arra, hogy Teleki Mihálynak és Vajda Lászlónak megmondhassa a véleményét: »Ez volt ám a prédikáció! Ilyen kell a mi urainknak, ugyancsak megmosdatta őket szappan nélkül. Helyesen tevő; mit csinálnak háborút az országnak; Ha Magyarországnak fáj a hasa, mi szükség azért Erdély talpára kötni a mustárt?« Majd az urak tiltakozására egyet sodorít a bajszán és hetykén felel: »Hátrább az agarakkal, nagy jó uram! Mert engem sem a gólya költött ki a világra; ne is próbálj engem

még egyszer fattyú névvel illetni, mert ha hazamegyek a kardomért, tüstént megajándékozlak egy fővel, s az pedig a tulajdon magad feje lesz.« Ez már az elégedetlen nép hangja. De még olyan epizód-alak mondja el, akit nagyszerűen ábrázol ugyan a szerző, de csak néhány vonással, hiszen nem jut neki több szerep e haragos kifakadásnál.

Az »Erdély aranykora« és a »Törökvilág Magyarországon« főcselekménye megvilágítja, hogy nincsen kiút: Bánfi cselszövény áldozata lesz, Béli becsületes politikája dicsőséges halálba torkollik, Teleki furfangja büntetéséül gyalázatosan hal meg. Sok tanulsággal jár e politikuskor pályája a kortársak számára, Bánfi sorsa intő példa, Béli törhetetlensége eszménykép, amelyet követni érdemes, Teleki sorsa pedig elriaszt, és azt bizonyítja, hogy az áruulás nem vezet célhoz. E tanulságokon túl a regény üdítő forrás az olvasónak, mert a magyar nép élni akarását és életerejét hirdeti.

Lengyel Dénes

A SZOVJET NÉPEK IRODALMÁNAK MAGYAR BIBLIOGRÁFIÁJA 1953.

Szerkesztette: Kozocsa Sándor és Radó György. Bp. Művelt Nép, 1955.

A kötet gyakorlott szerkesztőinek bizonyára évről-évre nagyobb gondot jelent a szovjet népek irodalmának pontos bibliográfiai összeállítása, hiszen örvendetesen nő hazánkban az érdeklődés a Szovjetunió irodalma iránt. Érdekes összehasonlítani a korábban megjelent köteteket e legutolsóval: 1945–49 termése még elfért egy kötetben, 1950-től a bibliográfiát már évenként külön kellett megjelentetni, az 1953-as év anyaga pedig olyan vastag kötetben fért csak el, hogy hamarosan kisebb időközök könyvészeti feldolgozására, vagy jobb nyomdatechnika alkalmazására kell gondolni. 1953 magyarul megjelent szovjet irodalma nemcsak hogy tartja a korábban elért magas szintet (ebben az évben 201 önálló mű látott napvilágot), hanem a gyűjteményekben, folyóiratokban, napilapokban, évkönyvekben stb. megjelent alkotások terén jóval túl is haladja. (1951-ben 2281 mű, 1952-ben 2408 mű, 1953-ban 2790 mű jelent meg az említett formában). E néhány számadat azt mutatja, hogy ez az irodalom a napilapok, folyóiratok hasábjain is mind gyakrabban jelenik meg, egyre szervezettebben tartozik mindennapi olvasmányainkhoz.

Az orosz és szovjet irodalom népszerűsége, örvendetes elterjedtsége azonban nemcsak az egyes statisztikai adatok vizsgálataival válik nyilvánvalóvá. Sokkal érdeke-

sebb tanulsággal gazdagodik az, aki e kötetet figyelmesen végiglapozza s arra a kérdésre vár feleletet: kik a legnépszerűbb orosz és szovjet írók nálunk; milyen problémákat, eseményeket tükröz az 1953-as év anyagát összegyűjtő kötet.

Az orosz és szovjet irodalom legnagyobb alakjai ebben az évben is méltó kiadásban és méltó fordításban mutathatták be művészetüket. Puskin két alkotása igen színvonalas kiadásban jelent meg. A »Jevgenyin Anyegin« Aprily Lajos mesteri fordításában, az Új Magyar Könyvkiadónál, mint az év egyik legszebb könyve. A »Mese Szaltán cárról« ifjúsági irodalmunk egyik legkeresettebb könyvévé vált. Aprily mellett Vas István, Ilyés Gyula, Lányi Sarolta, Kardos László, Képes Géza és még mások is — tehát többen a legjobb magyar műfordítók közül — ültettek át ebben az évben Puskin-verseket. S ha már Puskinról szönlünk, említsük meg azt is, hogy a magyar kritika nem foglalkozott kellően az új Anyeginnel, mert a bibliográfia tanúsága szerint a fordítón kívül senki nem emlékezett meg a nagy irodalmi eseményről. Nagy esemény volt Tarasz Sevcsenko hazai bemutatása. (»Kobzos«. Válogatott költemények. Ford. Weöres Sándor, szerk. Ilyés Gyula.) E kötet megjelenésének ideje szerencsésen esett egybe a »Széttört bilincsek« című, a nagy ukrán

költő életét ismertető szovjet film bemutatásával. Gogol műveivel főleg az irodalomtörténetírás foglalkozott: ebben az évben jelent meg Komlós Aladár tanulmánya: »Gogol útja a magyar irodalomban«. Lev Tolsztoj »Anna Karenina«-ja (Németh László ford.) már a második, a »Háború és béke« (ford. Ambrozovics Dezső) a hatodik kiadást éri meg. E felsorolásból semmiképpen nem maradhat ki az az esemény sem, melyet Turgenyev fő művének kiadása jelentett (»Egy vadász feljegyzései«. Ford. Áprily Lajos).

Az »Orosz Remekírók« sorozat, mely ebben az évben indul s már ekkor hatalmas népszerűsége tesz szert, az utóbbi évek legnagyobb sikerű vállalkozása lett az orosz irodalom megismertetése terén.

Az 1953-as esztendő a szovjet irodalom magas színvonalú bemutatásával is büszkélkedhetik. Megjelentek a Gorkij Válogatott Művei sorozat újabb kötetei (Artamonovok, Az én egyetemeim, A mester, Az anya, Hárman, Színművek), ezenkívül számos elbeszélés, karcolat, cikk. Külön kötetet állítottak össze a róla szóló magyar tanulmányokból (Gorkij Magyarországon). De nemcsak a »nyolcvanötéves« Gorkijt ünnepelte ekkor az ország: a »hatvanéves« Majakovszkijt is, akiről egy év alatt legalább negyven tanulmány és megemlékezés jelent meg. És rajtuk kívül még mennyi ismert név, nagy regények újabb kiadásai, eddig magyarul nem hozzáférhető mű, mely most heteken belül sikert arat! A. Tolsztoj I. Péter-e, Erenburg Kilencedik hullám-a, Tyihonov válogatott versei... talán egy év sem hozott olyan gazdag termést, mint az 1953-as. Ennek nyarán ülésezett fővárosunkban a Béke Világtanács is s a küldöttek között — számos más élő irodalmi kiválósággal együtt — itt volt Erenburg, Szurkov, Tyihonov; lehetőség nyílt sok kérdésben közvetlenül kérni véleményüket. A lapok is szép számmal közölnek ilyen beszélgetéseket. Irodalomtörténetírásunk azonban keveset foglalkozott az újabb szovjet irodalommal; míg az orosz irodalom nagyjairól számos értékes tanulmány jelent meg, addig a szocialista realizmus alkotásainak értékelését kritikánk még mindig mellőzi.

A szerkesztők ügyeltek arra, hogy olyan tanulmányok, könyvek is szerepeljenek a bibliográfiában, melyek címeiből nem derül ki, hogy szovjet irodalomról van-e bennük szó, sőt, az olyan cikkeket is feltüntetik, melyek csak részben foglalkoznak azzal a témakörrel, melyet az összeállítás figyelemmel kísér. Így, ennek a jó analitikus címfelvételnek az eredménye, hogy sikerült feltárni azokat az esetleg csak néhány soros utalásokat is, melyek valamiképp kapcsol-

latban vannak az orosz és szovjet irodalommal. Pl. Vargha Balázs cikkében (»Mit olvasnak a gyerekek?« Magyar Nemzet, 12. sz.) a legújabb gyerekkönyvek felsorolása közben néhány szovjet meséskönyvet is említ. A szerkesztők gondosságát dicséri, hogy a cikk néhánysoros értékelését is észrevették és bibliográfiájukban feltüntették.

A kötet összeállítása megfelel a kívánalmaknak; a kétnyelvű tájékoztatás alkalmassá teszi arra, hogy külföldön is könnyen használhassák. Néhány kisebb pontatlanság hat csak zavaróan: Jermilov cikke (A művészet nagy barátja, Csillag, 4. sz.) — s ez nem tűnik ki a felvételből — Sztálinról szól, ugyanakkor Nagy Miklós cikkét (Ponyva és best-seller irodalom. Tudománygyetem, 14. sz.) nem kellett volna a bibliográfiába felvenni: csak néhány szót szól az Anyeginről, éppen nem is fontosat — egyébként pedig a címben jelzett regényeket ismerteti. Harsányi Zsoltról, Vicki Baumról és másokról szól a cikk, nem pedig a szovjet irodalomról, bármennyire is ezt sugallja az a tény, hogy a szovjet irodalomról szóló általános részben, minden megjegyzés nélkül, feltüntették.

Sajnos, az összeállítók nem gondoltak helyesen, amikor a folyóiratok feldolgozását csak a *nyomatásban* megjelenőkre szűkítették le. Végeredményben a bibliográfiai összeállítás szempontjából teljesen mellőzhető kérdés, hogy ezek a sokszorosított és meglehetősen nagy példányszámú folyóiratok (mint pl. a Világirodalmi Tájékoztató, Irodalomtudományi Értesítő, Bibliográfiai Tájékoztató) hivatalosan a periodikák közé tartoznak-e vagy sem. Nemzeti könyvtárunk, az Országos Széchényi Könyvtár folyóirattára mindenestre periódikaként kezeli őket, nem is annyira formai megfontolások alapján (bár a »periodicitás-aktualitás-publicitás« hármas kritériuma alá esnek ezek is) hanem — igen helyesen — tartalmi szempontokat véve elsősorban figyelembe, hiszen ezek azok a folyóiratok, melyek egyelőre ugyan sokszorosítva, de igen fontos szerep betöltésére jelennek meg. S éppen ennek a bibliográfiának az utóbbi szempontot kellene figyelembevennie, főleg olyan kiadványoknál, melyek *elsősorban* szovjet anyagot (mégpedig magas színvonalú irodalomtudományi) anyagot is tartalmaznak. Nyilván ezért tűnik kevésnek a bibliográfiában feltüntetett szovjet tanulmányok száma. A három említett (és kihagyott) folyóirat feladata, hogy ezeket közölje vagy ismertesse, nem pedig a Csillagé vagy az Új Hangé (hiszen ezért vesz részt az Írószövetség az MSZT mellett a Világirodalmi Tájékoztató kiadásában, ezért adja ki a két másikat a Magyar Tudo-

mányos Akadémia egyik intézete). Remélhetően a következő évi anyagot már szélesebbkörű gyűjtés után adják nyomdába.

Összefoglalásul nem mondatunk mást, csak annyit, hogy »A szovjet népek irodalmának magyar bibliográfiája« című sorozat igen fontos szerepet tölt be irodalmi életünkben. Az 1953-as kötet — említett hibáival is — hasznos kézikönyv és nem hiányoz-

hatik egyetlen irodalombaráti könyvespolcáról sem. Mindenesetre a mennyiségileg és minőségileg egyre növekvő anyag összegyűjtésének eddig követett módszerén kisebb változtatások (több forrás felhasználása, jobb nyomdatechnika) a további köteteknek csak javára válhatnak.

Szabó György

PAP KÁROLY: A HÓSZOBOR

Válogatott elbeszélések. Válogatta és bevezette: Keresztury Dezső. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1954.

Pap Károlyt úgy tartja számon az emlékezet, mint az elnyomottak, a szegények, a megalázottak íróját. Keresztury Dezső is ezt a vonását hangsúlyozza bevezető tanulmányában. (25. p.) Abban a korban, mikor Pap Károly élt és alkotott, a pusztá erkölcsi állásfoglalás is tiszteletreméltó volt az elnyomottak és megalázottak oldalán. Ha pedig egy író egész életművére jellemző ez az állásfoglalás: fokozott tisztelettel illik alkotásaihoz közeledni. Pap Károly novelláinak ez az új válogatása meggyőzi az olvasót arról, hogy valóban: egész irodalmi működése nem egyéb, mint a szegények, a megalázottak melletti állásfoglalás.

Hogyan közeledik az író témájához? A »megalázottak« gyakori emlegetése Dosztojevskij felé mutat; ezért mindjárt meg kell állapítanunk, hogy ezek a novellák nem Dosztojevskij-utánérzések. Pap Károly kivételes tehetsége meg tudta valósítani azt, hogy hatni engedte magára kedvenc íróját,¹ hogy tanult — sokat tanult — e nagy mestertől: de nem vált epigonná. »A Hószobor« novellái — kevés kivétellel — már-már keresetten egyszerű stílusú, realista alkotások. Az író a gyermekeket ábrázolva fogalmazza meg mondanivalóját: az ő szegénykái, megalázottai — többnyire gyermekek. Ezeknek a gyermek-hősöknek első pillantásra együgyű kis problémái mögül néhány oldal után félelmes, fenyegető erővel bontakoznak ki a felnőtt ember életének, az író korának legégetőbb problémái. (A Schrei.) Sőt: nem csak a problémát tárja az író a maga valóságában élénk, hanem a megoldást is sejteti. A »Tűz« című novellában például rongyos kis csavargók játszadoznak az utcán; éles szemük elsőnek veszi észre az elérhetetlen, gyönyörű úri házak tetőin alattomban keletkezett tüzet: de nem szólnak, nézik, számukra ez ritkán ismétlődő, egyszerű szórakozás!

Végül már figyelmeztetik a rendőrt, a járókelőket: tűz van, itt a tűz — azok rájuk se hederítenek, élük tovább a maguk életét.

»A rendőr elküldte őket s ők még néhány-szor úgy, mint az elébb, megkerülték a házat s kiabálásuktól és ütéseiktől hangzott a park köröskörül:

— Az egész!

— A fele!

— A teteje!

Ekkor csaptak ki az első lángok. A nap rájuksütött, az ég oly áttetsző volt mögöttük, hogy egész haloványak voltak, akár az ég vagy a levegő.

Még mindig csak az utcagyerekek látták. Százidősebb végre elérkezettnek látta az időt:

— Tűz! Tűz! — ordította szét a titkot torkaszakadtan.

S a testvérei kórusban fújták:

— Tűz! Tűz! Hujja, ott, itt, tűz, tűz, hujja!!

És sötétszürke szöcsketagjaikat, lábaikat szétdobálva, üvöltöztek, táncoltak, mint a vadak istenük áldozatai oltára körül.

Az emberek a parkban valamennyien egyszerre bámultak fölfelé... (65. l.)

Az író pontosan, röviden, szinte szófukar módon írja le a tüzet; mégis világos az olvasó előtt az is, hogy az író kiknek a pártján van, az is, hogy mi jelképes mondanivalója. A járókelők még elkergetik a sétájukat zavaró siserahadát — de a tetők alatt már ott lappang az olthatatlan, pusztító tűz... Ez a tűz az elnyomók házeit emésztí az elnyomottak örömére. Pap Károly irodalmunk legjobb hagyományait fejleszti tovább ebben az írásban.

E novella méltó párja »A pesztonka«, melyben egy városba kényszerült, riadt kis cselédlánnyról olvashatunk, aki a rábízott úrigyerekekkel édesanyja temetését játsszatja el:

»Sírjanak is — énekelte elhalón a kis pesztonka, s minél nagyobb lett a kicsinyek rivalgása, az ő arca annál jobban átszelle-mült.« (70. l.)

¹ »Ifjúságának egyik legkedvesebb és legmélyebb hatású olvasmánya Dosztojevskij volt.« Keresztury Dezső bevezetése, 13. l.